

**Романченко Алла Петрівна**

доктор філологічних наук, професор, професор кафедри української мови та  
мовної підготовки іноземців

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна*

**Карай Алла Миколаївна**

магістрантка 2 року навчання

*Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, Україна*

### **Семантичне мікрополе колоративів жовто-золотого спектра**

*У статті йдеться про специфіку семантичного мікрополя назв жовто-золотого кольору в поетичному дискурсі українського поета Павла Тичини. Заналізовано субполя та їхні групи з огляду на зафіксований художній матеріал.*

*Ключові слова: колоратив, семантичне мікрополе, спектр, художній колір, епітет, денотат.*

До лексико-семантичного поля колоративів у поетичній палітрі Павла Тичини належить одне з мікрополів, складники якого виражають як позитивні, так і негативні якості – мікрополе номінацій жовто-золотого кольору. Жовту палітру кольорів – одне із субполів досліджуваного мікрополе – охоплюють назви хроматичних кольорів.

За панеллю Пантон, розробленою в середині ХХ століття компанією Pantone Inc., нараховують 136 відтінків жовтого кольору. Напрацювання карти кольорів використовують дизайнери в різних галузях. Кожен колір, а це понад 1800 унікальних кольорів, за цією фізичною палітрою має свій номер. Назвемо деякі кольори без зазначення їхніх номерів: випромінюючо-жовтий, шафрановий, лимонний, нарцисовий, попкорновий, гірчичний.

Відтінки цього кольору відрізняються фізичними й семантичними нюансами, мають іншомовну назву та короткий опис: Illuminating – той, що

світиться, життєрадісний і веселий, як сонячний день; Saffron – сильний і рішучий відтінок жовто-жовтогарячого; Limelight – світло софітів, «мультяшний», що нагадує лимонад; Daffodil – невимушений колір сонячного нарциса; Popcorn – веселий та сонячний відтінок світло-жовтого, що випромінює тепло й надію; Buttercup – чистий жовтий, який наповнює щастям та теплом; Spicy Mustard – колір гірчично-жовтої пряної гірчиці [1].

За німецьким кольоровим стандартом RAL, запропонованим 1927 року Державним комітетом з умов поставок на прохання виробників лакофарбової продукції і затребуваним практично в усіх сферах, де необхідне правильне розуміння кольору, до палітри жовтого кольору входять *пісочно-жовтий, слонова кістка, ріпаково-жовтий, пастельно-жовтий, сигнальний жовтий, лимонно-жовтий, жовта сірка, шкіра буйвола, цинково-жовтий, транспортно-жовтий, люмінесцентно-жовтий, динно-жовтий, жоржиново-жовтий, сонячно-жовтий*, а до помаранчевих кольорів належать *жовто-помаранчевий, оранжевий, люмінесцентний яскраво-помаранчевий, транспортний помаранчевий, пастельно-помаранчевий, сигнальний помаранчевий, лососево-помаранчевий, мандариновий, атомно-мандариновий, гарбузовий* тощо [10].

В українській мові функціують такі назви кольорів жовто-золотої палітри: *жовтий, золотий, золотаво-карий, золотисто-жовтий, жовто-золотий, жовтогарячий, палевий, воцаний, лимонний, кукурудзяний, буриштиновий, жасминовий, кремовий, лимонно-кремовий, лимонно-жовтий, солом'яно-жовтий, янтарно-жовтий, пшеничний, шампанський, ляний, канарковий, пісочний, янтарний* тощо.

Епітет – один із засобів вербалізації лінгвокогнітивного рівня мовної особистості, якому за філософським і психологічним критеріями відповідають інтелект та мислення [9, с. 118]. У досліджених текстах Павла Тичини назви на позначення жовтого кольору функціують нечасто. Нами зафіксовано три групи денотатів, з якими сполучається колоратив *жовтий*: 1) флорономени та їхні елементи; 2) побутові предмети; 3) особи.

Прикладом уживання та сполучення згаданого слова з назвами рослин можуть слугувати такі рядки з поезій дванадцятитомного видання творів письменника:

*А береза обтрусил**а жовте** листя без числа* [11: 2, с. 128];

*Ой в листопаді лист опалий,*

*Червоний, **жовтий** на землі* [11: 3, с. 420];

*Вітер війнув – листя з клена **жовте**,*

***Жовтаво-золоте** полетіло!* [11: 2, с. 89].

В останньому прикладі фіксуємо складний прикметник, першою частиною якого є суфіксальний прикметник *жовтавий*, у поєднанні з колоративом, що теж входить до описуваного семантичного мікрополя.

Крім прикметників, семантику жовтого кольору реалізують й інші частини мови, зокрема дієприкметники:

*... **пожовклий** ясен надо мною* [11: 2, с. 36];

*Листя **жовкле**, що з тобою сталося?* [11: 3, с. 208],

а також іменники та дієслова:

*Ще літо за повним столом,*

*А в листі вже **жовч жовтіє*** [11: 1, с. 219],

де спостерігаємо повтор споріднених слів, який у стилістиці кваліфікують як тавтологію – повторення того самого кореня в різних словотворчих формах [2, с. 354], поєднання однокореневих слів для посилення відтінків позначуваних ними понять [6, с. 240]. Завданням тавтології, на думку В. М. Лесина та О. С. Пулинця, є затримання уваги на сказаному, увиразнення його, посилення емоційності й ритмічності мови [3, с. 306]. Л. І. Мацько, О. М. Сидоренко, О. М. Мацько вважають тавтологію фігурою думки, що полягає у свідомому її дотриманні [4, с. 451].

До першої групи також зараховуємо сполучення колоративів із іменниками – назвами, що передбачають сукупність певних рослин. Наприклад:

*Сніг, сніжок на жовтий садок* [11: 1, с. 358], де садок – дерева із жовтим листям;

*Спочатку йшло ласкаве жовте поле* [11: 1, 439], де поле – ділянка землі, на якій ростуть злакові культури (пшениця, ячмінь, жито, овес тощо), які, дозріваючи, мають відповідне забарвлення, або на якому ростуть рослини, що квітнуть жовто (наприклад, ріпак).

Зауважимо, що колоративи різних частин мови Павла Тичини фігурують здебільшого в описах осінніх краєвидів і відбивають лінгвокогнітивний рівень мовної особистості автора та його своєрідність бачення світу.

Із назвами предметів побуту прикметник *жовтий* поєднується рідко:

*Потерлась ватянка жовта Степана* [11: 2, с. 57];

*... чоботи журно дивились на жовті онучі* [11: 2, с. 67];

*А пара навпроти – по жовтій долівці*

*Внизу покотилась і зникла* [11: 3, с. 352].

До цієї групи зараховуємо й прикметник *жовтогарячий*:

*А сонце цілиться пустить стрілу жовтогарячу* [11: 3, с. 38].

Зовсім рідко натрапляємо на приклади поєднання прикметника *жовтий* з іменниками-назвами осіб, де він виражає колір шкіри, наприклад:

*Ідуть юнаки і дівчата – і жовті, і білі, і чорні* [11: 3, с. 37].

Друге субполе аналізованого семантичного мікрополя репрезентує колоратив *золотий* із семантикою «кольором подібний до золота». Прикметник характеризує стан осінньої природи, коли все здається золотим – дощ, дерева, жито:

*Десь краї казкові, золоті верхів'я* [11: 1, с. 42];

*Квітчастий луг і дощик золотий* [11: 1, с. 50];

*Осокорі .. верхів'ям золотим вже в божевільнім танці* [11: 3, 225];

*У житах злотистих там шуміли шуми* [11: 1, с. 67].

У переносному значенні *золотий* П. Тичина використовує з метою підкреслити красу й силу почуттів, переживань людини. Крім прикметників, у поезії функціують іменники та дієслова:

*Нехай не сохнуть **золотисті** гриви* [11: 1, с. 66];

*Твої коси від смутку, від суму вкрила **прозолоть**...* [11: 1, 51];

*Певно й серце твоє **взолотила** печаль* [11: 1, с. 51].

У межах цього субполя реалізовано й релігійний складник, що був і є важливим аспектом людського життя:

*Над Києвом – **золотий** гомін* [11: 1, с. 82], що відбиває релігійність, ставлення до церков, їхніх дзвонів, адже *золотий гомін* тут – це дзвони релігійних будівель, якими славиться Київ;

*Собор **златоглавий** піднявся* [11: 3, с. 405], де використано композит на позначення золотOVERXOї споруди.

Виокремимо групу вживань, похідних від іменника *золото*, що характеризують поступ людства, майбутнє народу, нові погляди, новий час. У певний час змінюється ідеологія, коли думки суспільства прагнуть нового, переоцінки, змін. Тож автор такі прагнення відображає в таких рядках:

*Не **златоглавий** нам потрібен,*

*А повен сили ... новий наш Київ* [11: 2, с. 23];

*Нам у далечінь шлях **золотиться*** [11: 3, с. 394];

*Час – воістину **презолотий!*** [11: 2, с. 119];

*Наша доля **позолотиться**,*

*Мов удосвіта вода...* [11: 3, с. 262].

Автор вдається до використання слів субполя *золотий* в оцінному аспекті. У такому контексті функціують прикметники у формі вищого ступеня порівняння та прислівники. Наприклад:

*... **глибока** стала в нас житочність...*

*І **жито золотіш**...* [11: 2, с. 126];

*З творами молодих знайомитися – що може бути **золотіше**? [11: 3, с. 269];*

*Ти в демократії сяєш **золотисто** [11: 3, с. 409].*

Відомо, що маркерами епітетних структур є якісні прикметники з семантикою кольору [7, с. 311]. Їх кваліфікують як кольористичні епітети. У їхніх межах можна вирізнити загальновживані, або узуальні, та індивідуальні, або okazіональні, епітети [5, с. 182]. Перші відбивають історичну пам'ять народу, його традиції та етнічне світобачення [8, с. 39]. Специфіка епітетних структур другого типу виразно виявляється в складних лексемах із першим елементом – короткою чи повною формою прикметника *золотий*. Цей елемент поєднується з назвою іншого кольору в другій частині:

*... нам потрібен повен сили,*

***золот-срібен**, новий наш Київ [11: 2, с. 23];*

*... **зелен-золот** пишний край [11: 2, с. 25];*

*День розлуки осіяний,*

*сумно, **сумно-золотий** [11: 3, с. 137];*

*У наші будні **золото-зелені** світи [11: 3, с. 269];*

*Проти сонця дим,*

*Проти зимнього патлатий,*

***Золотисто-рудуватий**... [11: 3, с. 350].*

У поданих рядках виділені епітети відтворюють кольори предметів або формують метафоричні образи світу, Києва, дня.

Використання кольористичних епітетів у художньому мовленні – традиційна риса української лірики. Колоративи вживаються в прямому й переносному значенні, завдяки чому вони «є емоційно наповненими, зі смисловим і естетичним прирощенням і від того експресивними» [4, с. 343]. Павло Тичина вдало використовує стилістичні можливості художнього кольору, зокрема того, що формує семантичне мікрополе колоративів

жовто-золотого спектра, за кожним субполем якого виявляється специфіка описуваних денотатів.

### Список джерел:

1. Відтінки жовтого кольору. URL: <https://krasapoukr.com.ua/article-7/> (дата звернення: 12.09.2024).
2. Коваль А. П. Практична стилістика сучасної української мови : підручник. Київ : Вища школа, 1978. 375 с.
3. Лесин В. М., Пулинець О. С. Короткий словник літературознавчих термінів. Київ : Рад. школа, 1961. 370 с.
4. Мацько Л. І., Сидоренко О. М., Мацько О. М. Стилiстика української мови : підручник. Київ : Вища школа, 2003. 462 с.
5. Онопрієнко Т. М. Тропеїчні засоби реалізації прагматичної скерованості художнього тексту. *Вісник Житомирського державного університету. Філологічні науки*. 2008. Вип. 40. С. 181-185.
6. Пономарів О. Д. Стилiстика сучасної української мови : підручник. Київ : Либідь, 1993. 247 с.
7. Романченко А. П. Елітарна мовна особистість у просторі наукового дискурсу: комунікативні аспекти : монографія. Одеса : Одеський національний університет імені І. І. Мечникова, 2019. 541 с.
8. Романченко А. Епітетна об'єктивація етнокультурних кодів. *Причорноморські філологічні студії*. Одеса : Гельветика, 2023. Вип 1. С. 37-42.
9. Романченко А. П. Кольористичні постійні епітети як репрезентанти лінгвокогнітивного рівня мовної особистості Тараса Шевченка. *Геній Шевченка: особистість, творчість, доля* : матеріали Міжнар. наук. конф. Тернопіль : ТНПУ імені Володимира Гнатюка, 2024. С. 118-122.
10. Таблиця кольорів RAL. URL: <https://khomsteel.com.ua/colors> (дата звернення: 12.09.2024).
11. Тичина П. Твори у 12-ти т. Київ : Рад. письменник, 1983. Т. 1-3.